

Härmälääset Häjyylyt

30.6.2006 Alahärmän koulukeskus klo 13.00, Härmä-sali

”Snellman ja pohjalaisuus”, Pääsihteeri Raimo Savolainen

Bästa åhörare!

Ärade internationella vänner!

Hyvät kuulijat!

Arvoisat kansainväliset ystävämme!

Tänä vuonna Johan Vilhelm Snellmanin syntymän 200 -vuotisjuhlavuonna saamme juhlia suomalaisen sivistyksen esitaistelijaa laajemmin kuin koskaan. Tilaisuuksia on satana päivänä ja tilaisuuksien määrä lasketaan jo tuhansissa. Tiheään sykkivässä ohjelmamaratonissa on tärkeää snellmanilaisessa mielessä pitää mielessä se seikka, että ohjelmiston laajuus ei kuvaa tällä kertaa valtioneuvoston myöntämää valtavaa rahoitusta vaan päinvastoin ohjelmisto on satoa kansalaisyhteiskunnan aktivoitumisesta kaikkialla Suomessa.

Siksi olemme tänään myös Alahärmässä tutkimassa suomalaisen sivistyksen voimaa syntyperäisen pohjalaisen ja juuristaan ylpeän Snellmanin elämän ja toiminnan avulla. Täällä hänen nuoruutensa maisemissa ja pohjalaisen kulttuurin aidoilla peruslähteillä on mainio tilaisuus selvittää Snellmanin suhdetta pohjalaisuuteen ja sen voimaa tulevaisuuden menestystekijänä hänen omassa elämässään.

Tarkastelun lähtökohtana on toisaalta se yleisesti tunnettu seikka, että hän jyrkän ja omapäisen sekä kiihkeän miehen maineessa kantoi maakuntansa verenperintöä. Toisaalta on myös selvää, että kansakuntaa ei herätelty tulisen temperamentin puuskissa tai jatkuvan kiistelyn perustalta. Tänään tulen korostamaan Snellmanin pohjalaisuutta siltä kannalta, miten pohjalainen verenperintö merkitsi hänelle toisaalta

sisäsyntyistä kosmopoliittista ajattelua mutta samaan aikaan tietoista pysymistä uskollisena omille juurilleen. Loppuelämänsä hän ammensi niistä lähteistä, mitä hän lapsuuteensa Kokkolassa, nuoruutensa paikkakunnalla Alahärmässä ja koulukaupungissaan Oulussa oli saanut kokea täällä itsenäisellä Pohjanmaalla.

Pohjalaisuuden merkitys kiteytyy oivallisesti hänen syntymäpaikassaan Tukholman satamassa, missä hän ensi kerran näki päivänvalon 12.5.1806 vastavalmistuneen kokkolalaisen Patience-fregatin kajuutassa. Sinne vaimonsa oli tuonut synnyttämään laivan perämies, Snellmanin isä Christian Henrik. Snellmanin syntyperäksi merkittiin suomalainen, koska laiva oli rekisterissä Kokkolassa.

Snellmanin syntymäalus ei ollut ainoa suomalainen alus Tukholman satamassa. Yksistään Kokkolasta samanlaisia aluksia oli 15, kun Suomesta niitä oli yhteensä 160. Alusten lukumäärä todisti Pohjanmaan kauppamerenkulun laajuudesta. Suomalaisten alusten määrä oli nopeasti kasvanut vuoden 1750 jälkeen, jolloin vuonna 1800 Suomen kauppalaivastoon kuului 500 alusta, yhteensä 30 000 lästiä eli 50–60 000 bruttorekisteritonnia.

Tukholman keskustan rannat olivat täynnä lastin purkauspaikkoja, jossa Snellmanin syntymäpäivän aamunakin oli alkanut uusi kiireinen työviikko: mastomeren keskellä maihin kannettiin miesvoimin halkoja, heinää, ruokatavaroita, maataloustuotteita, kalaa, paloviinaa, viljaa, suolaa, hiekkaa, tiiliä, tervaa, kalkkia, hiiltä tai takkirautaa. Osa pinottiin laiturille, osa kannettiin sataman makasiineihin, osa kuljetettiin hevosilla välittömästi kaupungille.

För Snellman, hans familj och hela Österbotten var Stockholm porten till bildning. För de österbottniska kuststäderna, och de inlandsocknar som stod under deras inflytande, innebar den regelbundna tjär- och trävaruhandeln i Stockholm ett liv under europeiskt inflytande. Då fartygen återvände hem förde de med sig nyheter,

tidningar och böcker. Tack vare den regelbundna handelssjöfarten fick kung Gustav den tredje ända till slutet av sjuttonhundratalet vara en andlig inspiratör inom bildning och kultur i Österbotten, eftersom det skedde ett snabbt och kulturellt uppsving i hela riket under hans regeringsperiod. Under denna tid hade Snellmans farföräldrar bildat familj och Snellmans far levt en stor del av sin ungdom.

Tukholmassa syntyminen ja lapsuuden siellä viettäminen heijasti vahvasti sitä, miten Snellmanin juuret olivat tukevasti Pohjanmaalla, maakunnassa, joka vielä 1700-luvulla muodosti Suomesta erottuvan itsenäisen kokonaisuuden. Asiakirjoissa näkyi usein merkintä ”Finland och Österbotten”. Pohjalaisten voimakasta maakunnallista patriotismia, yrittäjyyttä ja itsetuntoa ylläpiti Tukholman kaupan tuottama varallisuus ja sivistys. Snellmanin verenperintö yhdisti hänet selkeästi kahteen menestyvään Pohjanmaan merenkulkukaupunkiin; isän suvun kautta Ouluun ja äidin suvun kautta Kokkolaan. Molempien vanhempien esi-vanhemmat olivat 1600-alusta asti kuuluneet Pohjanmaan rannikkokaupunkien varakkaaseen porvaristoon. Merenkulun tuoma aineellinen vauraus ja sen synnyttämä henkinen sivistys vaikutti sukujen kehittymiseen virkamiessuvuiksi, kun varallisuuden kasvaessa poikia alettiin lähettää yliopistoon johtaviin kouluihin.

Snellmanin vanhemmat olivat ensimmäinen sukupolvi, joka korjasi konkreettisesti hyödyn Pohjanmaan säännöllisistä yhteyksistä Tukholmaan ja sitä kautta ulkomaille. Kehitys oli alkanut jo 1600-luvun alussa Ruotsin kuninkaiden perustaessa Pohjanmaan rannikolle kaupunkeja maakunnan kaupan keskittämiseksi. Se johti riitaan kaupunkien porvareiden ja sisämaan talonpoikien välille, mikä ratkesi tapulioikeuksien myöntämiseen Kokkolalle 1762 ja sen jälkeen Oululle 1765.

Ulkomaankauppoikeuden saaminen kytki Pohjanmaan rannikkokaupungit nopeasti säännöllisen kansainvälisen kaupan piiriin. Oulu ja Kokkola kohosivat nopeasti Suomen vauraimpien kaupunkien kärkeen ja pitivät asemansa aina 1850-luvun

puoliväliin saakka. Kannattavuus perustui siihen, että tervaa vietiin kahdeksan kertaa enemmän Tukholmaan kuin suoraan ulkomaille, koska sen suurkauppiaille oli vanhat ja hyvin toimivat liikesuhteet useisiin Euroopan kauppakeskuksiin. Heillä oli luotonantomahdollisuus ja tarkat tiedot suhdannevaihteluista maailmalla.

Säännöllisten liikeyhteyksien myötä pohjalaisten kauppiaiden ja laivanvarustajien jälkikasvu alkoi hakeutua Tukholmaan. Se oli luontevampi suunta lähteä oppia hakemaan kuin esimerkiksi Turku. Snellmanin isän uravalinnassa merikapteeniksi kiteytyi uuden aikakauden henki. Ulkomaankaupan vilkastuminen ja siihen liittyvä merenkulun nopea kasvu innosti nuoria miehiä hakeutumaan merille. Ensimmäisten joukossa oli Snellmanin isä, joka näin seurasi 1600- ja 1700-luvun alun esi-isiensä teitä. Olof Jönsson Snellman harjoitti kaupan ohella laivaliikennettä Kristiinankaupungissa ja Uudessakaupungissa, hänen poikansa Hans teki yhden pitkän merimatkan ja omisti osakkuuksia muiden laivoista ja tämän poika Johan omisti oman aluksen, jonka venäläiset takavarikoivat ison vihan aikana. Suvun käytännöllisen merimieshistorian voi sanoa alkaneen kuitenkin Snellmanin isästä, minkä jälkeen monet muutkin suvun jäsenet antautuivat merimiehiksi.

Kaikille näille maailmaa kiertäville merenkulkija - Snellmaneille koti ja juuret säilyivät Pohjanmaalla, jossa vanhemmat, sisarukset ja muut sukulaiset odottivat malttamattomina omaisiaan kotiin kuulumisia kertomaan monilta Euroopan kulmilta. Aineellisten tuomisten lisäksi henkiset vaikutukset olivat kaikkein pitkäkestoisempia.

Hyvät kuulijat!

Pohjanmaan kosmopoliittinen ajattelu ja kansainvälinen toiminta on koeteltu monissa vaihtelevissa olosuhteissa. Tässä mielessä Snellmanin varttuminen osui erityisen hedelmälliseen historialliseen vaiheeseen. Ennen kymmentä ikävuottaan Snellman sai Tukholmassa tallettaa tiedostamattomaan lapsen mieleensä Ruotsin valtakunnan

suuruuden ajan romahduksen ja vähän myöhemmin kytkeytymisen uuteen valtakunnan yhteyteen eli Venäjän keisarikuntaan. Napoleonin laajennuspolitiikka ja sitä seuranneet sodat heijastuivat nopeasti Snellmanin perheen ja sukulaisten arkeen.

Suurvaltopolitiikan suhdanteiden muuttuminen sodan olosuhteissa johti aina myös suomalaiset pohtimaan lojaalisuuttaan emämaalle, missä Pohjanmaan asukkaat olivat erityistapaus. Snellmanin vanhempien suvut muiden pohjalaisten tapaan olivat perinteisesti kriittisiä Ruotsin valtakunnan yhteyttä kohtaan ja oma-aloitteisia omien oikeuksien ajamisessa. Suomen alue oli kokonaisuudessaankin alkanut piirtyä erilliseksi alueeksi Ruotsin valtakunnassa viimeistään pikkuvihan (1743–1746) jälkeen, jolloin koko maan venäläismiehitys oli synnyttänyt asukkaissa tyytymättömyyttä Tukholman tavalle hoitaa asioita.

Rajamaan lojaalisuus joutui uudelleen puntariin, kun tapahtumat Tukholmassa kehittyivät nopeasti, kun 16.3.1792 ylhäisaatelin salaliiton jäsen ampui kuningas Kustaa III:ta kuolettavasti oopperanaamiaisissa. Holhoojahallituksen jälkeen valtaan astui Kustaa IV Aadolf, jonka johdolla alkoi monivivahteinen uudistustyö seuraavina kahdeksana vuonna 1796–1804. Vaikka sisäinen uudistustyö kantoi hedelmää, ulkopoliittisesti edettiin haparoiden. Ruotsi joutui kahden rintaman sotaan Venäjän ja Ranskan liitossa. Seuranneessa Suomen sodassa venäläisten mielialojen muokkaus onnistui niin hyvin, että Pohjanmaan rannikkokaupunkien porvaristo vakuuttui nopeasti siitä, että vain Venäjä saattoi taata niiden laivoille kaupan vapauden.

Sodan tultua ratkaisuvaiheeseen kansainvälisesti vuosisatoja orientoitunut pohjalaisen porvarissäädyn ainoana tavoitteena oli saada tulevilla valtiopäivillä takuu elinkeinonsa jatkuvuudelle. Koska Venäjän oma kauppalaivasto oli pieni, porvarissääty korosti, että myös Venäjän etu oli, että Suomi saisi edelleen kehittää ulkomaankauppaa länteen ja erityisesti Ruotsiin. Toivomus oli, että Suomi saisi Venäjän rinnalla käydä itsenäistä ulkomaankauppaa, mihin suostuttiinkin.

Porvoon valtiopäivillä rahakysymyksen onnellinen ratkaisu vei myös asiaa eteenpäin. Kun Ruotsin kruunu säilytettiin Suomessa virallisena rahana Venäjän ruplan rinnalla, kauppasuhteet jatkuivat Suomen ja Ruotsin välillä häiriöttä. Kauppasuhteet turvattiin myös Haminan rauhansopimuksessa, jossa sovittiin Suomen ja Ruotsin omien tavaroiden tullivapaudesta. Sopimusta jatkettiin aina vuoteen 1816. Siten taloudelliset siteet vanhaan emämaahan säilyivät muuttumattomina eikä poliittinen muutos heijastunut laisinkaan Suomen kauppamerenkulkuun eikä siitä vaurastuvaan Pohjanmaahan.

Tapulioikeuksien saamisesta asti paikallispatriotismi oli Pohjanmaalla tiivistynyt suomalaiseksi isänmaantunteeksi. Napoleonin sotien levottomuuksissa osoitettiin rohkeutta ja päättäväisyyttä kaikissa toimissa. Tämä pohjalainen itsetunto sai tunnustuksen Porvoon valtiopäivillä, jolloin se viitoitti voimakkaasti tulevaisuuden tietä, kun Suomi irrotettiin vanhoista yhteyksistään. Näissä ajatuksissa myös Snellmanit päättivät asettua kotimaakuntaansa Pohjanmaalle.

Hyvät kuulijat!

Snellmanin lapsuuden ja nuoruudenaika Kokkolassa, Oulussa ja Alahärmässä merkitsi kahta tärkeää asiaa hänen maailmankuvansa kannalta. Toinen näistä on esivaltakriittisyyden kasvu, mikä kaikkeen viranomaistoimintaan kohdistuneena näkyi voimakkaimmin kirkon arvosteluna ja vaatimuksena papistolle hoitaa tehtävänsä.

Kirkkokriittisyys ei täällä suurien herätysliikkeiden maakunnassa ole uusi piirre. Tämä puoli Snellmania on melko tuore, koska hänen elämäntyössään on perinteisesti korostunut filosofian merkitys. Vähemmän huomiota on saanut kodin kristilliset arvot

ja niiden kantavuus läpi hänen elämänsä. Kuitenkin häntä on pidettävä vähintään yhtä hyvänä teologina kuin filosofina. Lisäksi kristilliset arvot olivat olennainen osa hänen kansallisuusohjelmaansa. Tämän huomioon ottaminen asettaa kansakunnan rakennustyön uuteen kontekstiin.

Pohjanmaalla Snellman eli valtaviengellisten impulssien äärellä, jotka muokkasivat herkkää ja vastaanottavaista lapsenmieltä aina 16 ikävuoteen saakka. Perustan loi oman äidin Maria Magdalena Röringin luoma kodin harras ilmapiiri hartaushetkineen, joissa hän johti virrenveisuuta fortepianolla. Myöhemmin itsekin isänä Snellman antoi äidiltä saamalleen kodinperinnölle suuren arvon, koska hänen mielestään hengellisellä kasvatuksella on luonteelle tärkeä merkitys.

Pietismi ja muut hengelliset suuntaukset levisivät Pohjanmaalle Tukholmasta, jossa Snellmanin perhe ensin eli pitkään niiden keskellä. Heidän kotikaupunginosassaan Södermalmilla virinnyt pietismi perusteli aktivoitumisensa pyhän papiston puuttumisella. Ihmiset etääntyivät elävän sanan julistuksesta, koska valistuksen ajan saarnojen käytännölliset elämänohjeet ja optimistinen luottamus Jumalan hyvyyteen ei vapauttanutkaan ihmisiä sisäisistä taakoista. Äärimmillään lahkolaisuuteen ja mystiikkaan yltynyt liikehdintä ympäröi myös Snellmanin perheen Södermalmilla ja sittemmin Pohjanmaalle palattuaan samat ilmiöt ympäröivät heidät jälleen.

Itsenäiseen ajatteluun tottunut isä löysi pohdintojensa lopputuloksena monista nerokkaista luonnonopillisista oivalluksistaan tunnetun uskonnonfilosofi ja kaukonäkijä Emmanuel Swedenborgin opin. Saamansa näyn mukaan Swedenborg katsoi, että hänet oli valittu selittämään Raamatun sisäistä, henkistä tarkoitusta. Swedenborgin rooli Snellmanin isän teologisena ja filosofisena innoittajana on ristiriitainen; toisaalta hän toimi Ruotsin keskeisissä valtioneimissä esim. salaisessa valiokunnassa vaikuttamassa tärkeisiin asioihin, toisaalta jotkut tahot olivat valmiita sulkemaan hänet mielisairaalaan, miltä nöyryytykseltä vain ikä hänet pelasti.

Kauhavalta kotoisin ollut äitipuoli Christina Caisa Ahla luettiin ns. Jacob Böhmen kirjan lahkolaisiin, jotka eivät olleet harvinainen ilmiö. Mystikkoliikkeen erikoisuutena oli, että kouluja käymättömät maallikot käänsivät Böhmen kirjoituksia, ja levittivät näitä teoksia käsinkirjoitettuina kopioina. Böhmen opit tavoittivat hyvin Pohjanmaan kansan, jota vaivasi sama tunne kuin ajattelijaa itseään: ”Minun sieluni janoaa elävää Jumalaa”.

Böhme oli luterilaisen kirkon kannattaja, ahkera kirkossakävijä, rukoilija ja sakramenttien kunnioittaja. Samalla hän kuitenkin rohkeasti arvosteli oppineisuutta, ulkonaisiin muotoihin puettua kirkkoa, sen kuolleita pappeja ja kuollutta uskoa. Hänen mielestään kristillisyyden ei tullut näkyviin kirkollisessa elämässä. Alahärmän Palon tilalla istuttiin pitkiä istuntoja näiden aiheiden äärellä, kun Snellman keskusteli isänsä ja äitipuolensa kanssa. Litteraturbladissa heinäkuussa 1856 Snellman innostui suorastaan ihailemaan kotimaakuntansa saavutuksia. Hänen mielestään mystikkojen liike oli: ”erittäin merkillinen ja mitä parhaimpia todistuksia siitä, mitä liikkuu kansan syvien rivien pohjalla, josta ministerit ja piispat yhtä vähän kuin filosofitkaan edes uneksivat”. Saavutus on hänen mielestään uskomaton.

Pohjalaisen taustansa vuoksi Snellman tunsi ajan kristilliset ilmiöt hyvin ja sittemmin pohjalaisessa osakunnassa hän oli tutustunut pietismiin heränneiden oppilastovereidensa kautta ja harjaantunut teologisiin kysymyksiin keskinäisissä väittelyharjoituksissa. Vuonna 1839 Snellman seurasi läheltä Uudessakaarlepyyssä Kalajoen kärkeä ja hänen lähisukulaisiaan kuului heränneisiin. Snellmanin kansallisuusohjelmasta nousevat uskontokäsitykset vastasivat pitkälle sitä oppositiota, mikä pietistit harjoittivat kirkkoa kohtaan. Tunnetussa kirjeessään 1840 Cygnaeukselle Snellman korosti, miten papit laiminlöivät tehtävänsä ja kansa ei kyennyt tiedostamaan asemaansa: ”Katso miten puolet kansasta etsii kristinuskoo

omin päin, koska sitä ei ensinnäkään ole papeilla.” Ei ole sattumaa, että vuosisadan lopussa fennomanian läpimurtoon vaikutti olennaisesti herännäispappien toiminta.

Hyvät kuulijat!

Kirkkokriittisyyden lisäksi toinen tärkeä pohjalainen perintö Snellmanille oli elämänikäisen tiedonjanon syntyminen. Pohjanmaalla vietetyt varhaisvuodet Snellmanin elämään tuli voimakkaasti vaikuttamaan se, että aineellinen vaurastuminen merkitsi myös henkistä kehitystä. Erityisen selvästi tämä tuli näkyviin Kokkolassa, jossa 28.6.1800 perustettiin lukuseura ja lausuttiin siten varhaisen kirjastolaitoksen syntysanat.

Lukuseuran perustamisasiakirjan oli ensimmäisenä allekirjoittanut vanhuksen värisevällä käsialallaan seudun henkinen johtaja, Kokkolan kirkkoherra Anders Chydenius. Oman kirjaston perustamisessa kokkolalaiset olivat kotimaista kärkeä, mutta ennen kaikkea eurooppalaista kärkeä. Suomessa edelle ehti vain Vaasa vuonna 1794 ja Turku vuonna 1798. Kokkolan jälkeen perustettiin lukuseura Viipuriin 1805, Porvooseen 1806 ja Helsinkiin vasta 1819. Suomen lukuseuroille lähin esikuva löytyy Upsalasta, jonne perustettiin Ruotsin ensimmäinen lukuseura 1798. Pohjoismaisille lukuseuroille on vaikea löytää suoranaisia kansainvälisiä esikuvia mutta samantyyppisiä olivat aikoinaan samantyyppiset 1700-luvun alussa perustetut lukuseurat Englannissa ja Amerikassa.

Jo 1700-luvun lopulta lukeminen oli katsottu välttämättömäksi ja yleiseksi tarpeeksi. Lukuinnossa mentiin niin pitkälle, että aikalaiset puhuivat lukuvimmasta (Lesewuth). Tätä tautia Snellmanin isä oli potanut vakavasti pitkään. Pitkillä merimatkoillaan hän luki kaikki vapaa-ajat hytissään kreikan tai latinan klassikoita. Jatkossa se kanavoitui lukuseuran teosten läpikälymiseen, missä toiminnassa poika seurasi isänsä

esimerkkiä. Myös täällä Alahärmässä Palon tilalla isällä oli hyvin varustettu kirjahylly, jonka sisältö ei jäänyt pojalle tuntemattomaksi.

Suomalaisia lukuseuroja on luonnehdittu kypsän eurooppalaisen kulttuurin ilmentymiksi tundran ja taigan rajamailla. Kirjastoliikkeen alkaminen juuri Pohjanmaalta ei ole yllätys. Maakunta oli vanhastaan oma erityisalueensa ja sen yhteydet Pohjanlahden yli olivat vilkkaammat kuin Turkuun päin. Kirjat ostettiin Tukholmasta tervanvientireissulla ja sidottiin Kokkolassa vasikannahkakansiin ja koristeltiin kultaornamentein. Säilyneiden kirjastoluetteloiden perusteella käy ilmi, että teoksien joukossa oli maantiedettä ja matkakertomuksia, historiaa ja elämäkertoja ja kaunokirjallisuutta. Lisäksi oli luonnontiedettä, lääkärikirjoja, moralisoivia elämäohjekirjoja, asetuskokoelmia ja taloudellisia teoksia.

Kirjaston monipuolisuus osoittaa hyvin, miten se pyrki yhden valistuksen ihanteen, ensyklopedia-aatteen mukaisesti lisäämään ihmisen tietomäärää. Lukuhimo lähti siitä, ettei tyydytty kurinalaisesti noudattamaan luonnon ja yhteiskuntajärjestyksen lainalaisuuksia vaan lähdettiin etsimään vapautta itsenäiseen toimintaan. Lukemisen tarkoitus oli syyttää yksilössä uudistushalu, uskon tavallisen ihmisen mahdollisuuksiin hankkia varallisuutta, tietoa ja poliittista vaikutusvaltaa ja määrätä niiden avulla tulevaisuuttaan ja valtion kehittymistä. Kuten hyvin tiedämme ja juhluvuoden tapahtumat ovat ehtineet tehdä selväksi, Snellmanin myöhempi elämä hyvin todistaa, että nämä tavoitteet toteutuivat hänen kohdallaan erinomaisesti. Se oli hänen kotimaakuntansa kantava perintö.

Leikkimisen ohella lukeminen oli 5-vuotiaana lukemaan oppineelle Snellmanille arkipäivää. Snellmanin lempipaikkoja oli nykyisin keskellä Kaarlenkadun sijaitseva iso Kokkokivi, joka oli suosittu kiipeilypaikka. Tänne Janne kapusi usein lukemaan, joskus tulva-aikaan tarvittiin venettä, jolla kivelle soudettiin. Tämän suuren siirtolohkareen päällä Snellman sai hiljaisuudessa tutkia lukuseuran kirjaston aarteita:

matkakertomuksia, elämäkertoja, romaaneja, kasvistoja, eläinten luurankoja, fysiikan kaavoja, lääkärikirjoja ja monia erilaisia lehtiä.

Jatkuva lukeminen ohjasi myöhemmin myös koulunkäyntiä Oulussa. Vielä 50 vuotta myöhemmin hän lämmöllä muisteli, millaisia koko elämää varten hedelmiä tuottaneita päiviä Oulun kouluvuodet olivat olleet. Hän oli kiitollinen siitä, että koulu oli vahvistanut hänen luontaista tiedonjanoaan, antanut välineitä tietojen hakemiseen ja antanut tilaisuuden luonteen kehittymiseen.

Tiedonhalun syttyminen selittyy Kokkolan lukuseuran aarteiden säännöllisellä hyödyntämisellä esimerkiksi koulun loma-aikoina. Tästä todistaa erityisesti sitaatti:” Vanha koulu jätti sielun avoimeksi ja vastaanottavaksi opinnoille rakkaudella. Tiedon maailma näytti minusta niin suurelta, tuntemattomalta, houkuttelevalta maalta; minä tiesin vielä niin vähän, kaikki oli vielä niin houkuttelevan uutta. Tämä on muistoni sen ajan tunnelmista.”

Hyvät kuulijat!

Trots att Snellmans välmående hemtrakter var idylliska, gjorde den bokliga bildningen honom inte till en drömmare. I stället väcktes i honom en stor längtan efter mer kunskap. Sin livslånga kunskapsörst motiverar han själv på följande sätt:” Det är godt och väl, att menniskan älskar den ort, der hennes vagga stått, de omgifningar och förhållanden, som hägnat hennes ungdom --- Men å andra sidan består bildningen deri, att individen förmår vidga sin synkrets och sitt intresse till det gemensamma fäderneslandets och mänslighetens allmänna angelägenheter” Som barn följde Snellman denna princip först via böcker och senare, i och med skolgång och studier, utvidgades hans omgivning helt konkret. De långa utlandsresorna fullbordade hans strävan.

Tie sivistyksen voiman korostamiseen ja elämiseen itse sen mukaisesti ei ollut mitenkään helppo. Havahtuminen kasvatuksen ja opetuksen kautta kutsumukseen sekä kypsyminen julistajaksi ja ideoiden toteuttajaksi oli rikinkatkuinen jo hänen luonteensakin vuoksi. Painimista riitti useaan otteeseen. Ensimmäinen yhteenotto tapahtui Oulussa hänen asuessaan seuraavat kuusi vuotta uskovaisen tätinsä Anna Jacobina Piponiuksen perheessä. Hänestä Snellman löysi vahvan ja hellän äitihahmon. Vaikka täti joutui pitämään veljenpojalleen kovaa kuria, hän näki myös Snellmanin lahjakkuuden. Erään tuhmuden päätteeksi täti oli tokaissut: ”Jos sinusta tulee hyvä, niin sinusta tulee erittäin kunnollinen mies, mutta muussa tapauksessa tulee sinusta oikea roisto, sillä keskinkertaista sinusta ei tule.”

Toinen paini käytiin isän kanssa täällä Alahärmässä Palon tilan tuvassa. Teologian ja filosofian opintojensa aikana Snellman teki myös tiliä isänsä edustamaan swedenborgilaiseen perinteeseen. Isä kannusti poikaansa Swedenborgin esikuvan mukaiseen ajatteluun, mikä ei poikaa innostanut. Kasvavista erimielisyyksistä huolimatta isän ja pojan välisessä kirjeenvaihdossa osoitettiin kunnioitusta ja kohteliaisuutta, vaikka katsomukset erkanivat vääjäämättä.

Kaikkein suurimat painit Snellmanin kävi lauantaiseuran miesten kanssa. Ystäväkirjeenvaihdossa piirtyy esiin kansakunnan rakentamisen arkkitehtuuri kasvavien kansallisten suurmiesten välisissä väittelyissä lauantaiseurassa ja pohjalaisessa osakunnassa. Tiukimmin vakaumuksestaan piti kiinni aina Snellman. Filosofisten opintojensa myötä taitavaksi väittelijäksi harjaantuneena hän puolusti tarmokkaasti ajatuksiaan. Usein tällainen itsepintaisuus johti kiivaisiinkin väittelyihin, joissa hän usein tuli loukanneeksi ystäviään. Snellman tiesi, että häntä oudoksuttiin itseviisauden ja kiivauden vuoksi mutta oli mielellään vaikka omituinenkin, koska hän tiesi nähneensä enemmän vaivaa kuin muut mielipiteidensä takia.

Ystävyysuhteet olivat kovilla mutta toiseen pohjalaiseen Johan Ludvig Runebergiin ystävyys säilyi läpi elämän. Runeberg on todennutkin: ”Kyllähän me olemme maanneet saman peitteen mutta kyllä me olemme potkineetkin”. Runebergin mielestä he olivat kuin kaksi kukkoa, yhdessä tappelemassa mutta erillään kiekumassa heti toisen perään.

Snellman oli niin varma ja vakuuttunut päämäärästään, että halusi selittää ystävilleen kesällä 1840 jääräpäistä ja ärsyttävää käytöstään näillä sanoilla:” Koska 34 vuotta hänen elämästään oli jo ohi, hän ei kaivannut enää “pidättelyä”. --- taistelua minä kyllä kestän ja viihdyn siinä hyvin; mutta tarvitsen tilaa, kun vereni kiehuu. Jos ihmisiä sidotaan ja ärsytetään, siitä ei seuraa hyviä tekoja. Tunnen vielä tälläkin hetkellä, että minulla on voimaa tehdä ja saada valmiiksi paljon, ja tähänastinen elämäni kertoo minulle, etten valehtele. Älä siitä pahastu, että uskon, että minulla on vähemmän päätä kuin kenelläkään teistä, joilla sanotaan olevan hyvä pää. Ei siinä olekaan mitään ihmettelemisen aihetta, sillä minä olen tehnyt pääni itse. Sen takia minulle on annettava anteeksi myös että se on hieman omalaatuinen, sillä ilman itsepäisyyttä ja sitkeyttä ei sitä saada tehdyksi.”

Hyvät kuulijat!

Juhlavuoden edettyä jo näin pitkälle voi helposti alkaa tuntua siltä, että tämä pohjalainen ihmemies Snellman olisi hoitanut kansakunnan rakennustyön yksinään ja sen herättäminen olisi ollut sooloesitys. Ansio tietysti kuuluu hänen lisäksi suurelle joukolle vakaumuksellisia nimiä kuten Runeberg, Lönnrot, Castrén, Nervander, mihin listaan kuuluu vielä monta muutakin nimeä. Snellmanin rooli on ehkä näkyvä siinä mielessä, että hänelle lankesi käytännön johtajan rooli. Se oli hänelle luonteva vartuttuaan käytännöllisen pohjalaisen merenkulkukulttuurin keskellä.

Snellman eli tietoisena näistä juuristaan. Vielä vanhoilla päivillään hän jaksoi pohjalaisen osakunnan opiskelijoille muistuttaa, miten olot olivat kehittäneet pohjalaisista riippumattomia ja itsetietoisia. Se näkyi heidän yritteliäisyydessään, uutteruudessaan, monipuolisissa työtaidoissaan ja yleensäkin käytännön asioita koskevassa järkevyydessään. Hyvänä puolena Snellman piti sitä, että pohjalainen tuntee olevansa riippumaton eikä siis pitänyt velvollisuutenaan pokkuroimista kenenkään edessä.

Samaan hengen vetoon Snellman varoitti itseriittoisuuden nurjasta puolesta eli tietämättömyydestä kaikesta, joka on hiukankin kauempana kotinurkista. Vastalääke oli pyrkiminen kosketuksiin korkeamman sivistyksen kanssa, mikä alkoi oman maan tuntemuksen hankkimisella. Kirjatieto ei tähän auta vaan omakohtaisesti hankittu oman maan ja kansan tuntemus.

Snellman, som själv betonade sin finskhet och kritiskt höll sig à jour med det europeiska levnadssättet, har på ett avgörande sätt påverkat Finlands väg mot självständighet och mot att bli en europeisk stat. Snellman öste sina krafter ur kosmopolitismen och var under sin livstid en ledare för nationen - ett arv som vi förvaltar än i dag. Då Finland i morgon övertar ordförandeskapet i EU är Snellman, mannen som var med och författade manuset för vår nation, mer aktuell än någonsin, i och med att den finska identiteten och våra egna nationella resurser utmanas av en allt mer internationaliserad värld.

Vanhuutensa viime kuukausina hän katsoi tulevaisuuteen toteamalla häntä 75-vuotispäivänä onnitelleelle nuorisolle: ”Katsokaa ympärillenne, mitä Euroopassa tapahtuu. Jokainen päivä on todisteena siitä, mitä merkitsee työ kansan kansallistietoisuuden herättämiseksi ja kansakunnan johtamiseksi selvempään tietoisuuteen siitä, mitä kansa on ja mikä sen tarkoituksen tulee olla.--- vain sille voidaan luja Suomi perustaa, Suomi, joka voi toivoa kestävänsä tulevaisuudessa.”

Pohjalaisuudesta ponnistaneen Snellmanin viesti on, että omasta kansallisesta identiteetistä ja kulttuuriperinnöstä kumpuava henkinen pääoma on erityisesti pienille kansakunnille arvokas voimavara ja tulevaisuuden menestystekijä kansainvälistyvässä maailmassa. Snellmanilainen luottamus sivistyksen voimaan on toimiva traditio kaikkina aikoina. Kunkin sukupolven tehtävänä on omaa sivistysperintöään kartuttamalla käydä hedelmälliseen vuoropuheluun muun maailman kanssa. Näin elämänsä eli ja toimi aina kosmopoliittisesti ajatellut, mutta juuristaan ylpeä Snellman.

Näin elää ja toimii selvästi myös Alahärmä, jonne on näinä päivinä saapunut vieraita useista ystävyyskunnista. Tämä on elävää Snellmanin perinnön vaalimista, mistä onnittelen alahärmäläisiä ja toivotan menestystä tällä tiellä jatkossakin.